

UDK 336.71
Pregledni članak
Primljeno: 15. 9. 1992.Dr. BOŠKO KUJAVIĆ,
Osijek — Koteks, Osijek**FUNKCIJE, ZADACI I
POSLOVI NARODNE BANKE
HRVATSKE***

Monetarno osamostaljenje Republike Hrvatske provedeno je krajem prosinca 1991. godine osnivanjem centralne banke i uvođenjem vlastitog novca Republike Hrvatske. Narodna banka Hrvatske ustrojena je kao suvremena, samostalna banka banaka sa specifičnim, izuzetno složenim i odgovornim funkcijama, zadacima i poslovima, od kojih su najznačajniji: vođenje politike zdravog novca, održavanje likvidnosti u plaćanjima u zemlji i prema inozemstvu i emisija novčanica i kovanog novca. Zbog specifičnog statusa, funkcija i položaja centralne banke u bankovnom sustavu Republike Hrvatske u ovom radu su sustavno izložene funkcije, zadaci i poslovi, kao i instrumenti monetarno-kreditne, devizne i drugih politika, kojima Narodna banka Hrvatske obnaša svoje funkcije i podržava gospodarsku politiku Republike Hrvatske.

*Rad predstavlja dio istraživačkih rezultata projekta "Istraživanje i modeliranje novih financijsko-ekonomskih i organizacijskih aspekata razvoja poduzeća u Republici Hrvatskoj" kojeg financira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske u razdoblju 1991.-1993. godine.

1. UVOD

Dana 23. prosinca 1991. godine stupila je na snagu Uredba o Narodnoj banci Hrvatske, kojom je Vlada Republike Hrvatske osnovala Narodnu banku Hrvatske, kao klasičnu centralnu banku samostalne i suverene Republike Hrvatske.

Osnovne funkcije Narodne banke Hrvatske su: 1) reguliranje količine novca u optjecaju; 2) održavanje likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija; 3) održavanje likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu i 4) emisija novčanica i kovanog novca.

Kao i u većini zemalja svijeta, Narodna banka Hrvatske kao centralna banka ima monopol emisije novčanica i kovanog novca i ovlaštena je: utjecati na kretanje količine novca u optjecaju, kreditirati banke, rukovati deviznim rezervama, držati rezerve banaka i utjecati na likvidnost u plaćanjima u zemlji i likvidnost u plaćanjima s inozemstvom.

Iz funkcija i ovlaštenja Narodne banke Hrvatske proizlazi niz specifičnih zadataka i poslova, koji Narodnoj banci Hrvatske osiguravaju istaknuto i odgovorno mjesto u monetarnom i financijskom sustavu Republike Hrvatske, koja zbog toga jamči za njezine obveze. U obnašanju svojih funkcija Narodna banka Hrvatske primjenjuje skup instrumenata i mjera monetarno-kreditne i devizne politike podržavajući ciljeve gospodarske politike Republike Hrvatske, pri čemu ta podrška ne smije ugroziti stabilnost domaćeg novca i opću likvidnost plaćanja u zemlji i prema inozemstvu.

U obavljanju svojih poslova Narodna banka Hrvatske je samostalna, a za svoj rad odgovara Saboru Republike Hrvatske, kojemu najmanje jednom godišnje podnosi izvješće o svom radu, kao i zaključni račun za prethodnu godinu.

Zadaci i poslovi Narodne banke Hrvatske svrstani su u slijedeće skupine: 1) reguliranje količine novca u optjecaju; 2) reguliranje opće likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija; 3) vođenje brige o održavanju opće likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu; 4) izdavanje novčanica i kovanog novca; 5) kontroliranje rada banaka, drugih financijskih organizacija i Zavoda za platni promet; 6) propisivanje, organiziranje i usklađivanje informacijskog sustava, potrebnog za obnašanje njezinih funkcija; 7) obavljanje

određenih poslova za Republiku Hrvatsku i 8) obavljanje ostalih, zakonom utvrđenih poslova.¹

2. POSLOVANJE NARODNE BANKE HRVATSKE

2.1. REGULIRANJE KOLIČINE NOVCA U OPTJECAJU

Poslovi reguliranja količine novca u optjecaju imaju središnje mjesto u funkcijama i zadacima svake centralne banke u svijetu i temelje se na emisioj i novčanoj politici društveno-ekonomskog sustava u kojem centralna banka djeluje. Njima se osigurava obujam novčane mase, usmjeravanje kredita banaka i namjene raspodjele primarne emisije.²

Radi reguliranja količine novca u optjecaju Narodna banka Hrvatske poduzima slijedeće mjere: 1) utvrđuje visinu obvezne rezerve banaka i drugih financijskih organizacija kod Narodne banke Hrvatske; 2) izdaje i povlači blagajničke zapise; 3) prodaje i kupuje domaće, odnosno inozemne prenosive kratkoročne vrijednosne papire; 4) odobrava kratkoročne kredite bankama na temelju domaćih i inozemnih prenosivih kratkoročnih vrijednosnih papira; 5) odobrava kredite bankama s rokom vraćanja do tri mjeseca, uz zalag vrijednosnih papira i blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske; 6) određuje opću eskontnu stopu Narodne banke Hrvatske i aktivne i pasivne kamatne stope Narodne banke Hrvatske; 7) ograničava obujam i dinamiku porasta plasmana banaka za određeno vrijeme.³

U monetarno-kreditnoj teoriji sve mjere i instrumenti monetarno-kreditne politike, koje centralne banke primjenjuju u reguliranju količine novca u optjecaju, svrstavaju se u četiri osnovne skupine. To su: 1) politika obveznih rezervi banaka; 2) politika otvorenog tržišta; 3) politika eskontne stope i 4) selektivna kreditna politika ili politika kvalitativne i kvantitativne kontrole kredita.

2.1.1. Politika obveznih rezervi banaka

Poznato je da tri četvrtine novčane mase čini depozitni novac,⁴ koji ne kreira Narodna banka Hrvat-

ske, nego ostale (depozitne) banke primanjem pologa (depozita) i njihovim umnožavanjem (depozitnom i kreditnom multiplikacijom),⁵ jer depozitni novac kreira svaka banka, koja u svojoj pasivi ima depozite uključene u novčanu masu. Zbog toga Narodna banka Hrvatske, kao banka banaka u višebankovnom sustavu, stoji na vrhu bankovne piramide, kontrolira cjelokupni bankovni sustav i njegove aktivnosti i naznačenim mjerama i instrumentima monetarno-kreditne politike regulira količinu novca u optjecaju.

Uvođenju politike obvezne rezerve Narodna banka Hrvatske: 1) utvrđuje visinu obvezne rezerve banaka i drugih financijskih organizacija propisivanjem određenog postotka (stope) od depozita i svih drugih sredstava banake; 2) može stopu obvezne rezerve propisati i od porasta kredita; 3) može utvrditi fiksnu ili diferenciranu stopu obvezne rezerve; 4) utvrđuje način i rokove za obračun i izdvajanje obvezne rezerve na poseban račun i 5) propisuje način i jedinstvene uvjete korištenja izdvojenih sredstava obvezne rezerve banaka za održavanje njihove likvidnosti.⁶

Mehanizam primjene politike obvezne rezerve banaka na reguliranje količine novca u optjecaju je slijedeći: ako štediša uplati na tekući račun u banci ili poduzeće uplati gotovinski utržak na svoj žiro-račun npr. 100 HRD, depozitni novac i novčana masa povećani su za 100 HRD. Banka je obvezna od povećanog iznosa depozita izdvojiti obveznu rezervu npr. 15%, pa od 100 HRD povećanih depozita 15 HRD izdvaja na poseban račun, a 85 HRD može istoga dana plasirati kao kratkoročni kredit. Ukoliko korisnik kredita isplati iz sredstava kredita netto plaće radnicima na tekuće račune, a svi računi su u depozitima iste banke, u banci se ponovno javlja porast depozita od 85 HRD, od čega banka izdvaja 15% obveznu rezervu, a ostatak može plasirati kao kratkoročni kredit. Proces multiplikacije depozita i kredita nastavlja se dalje, sve dok se inicijalno povećanje depozitnog novca od 100 HRD ne odlije u depozite druge banke, ne izdvoji u rezerve banke ili ne pretvori u nenovčani depozit (npr. štedni ulog, koji nema svojstva depozitnog novca). Narodna banka Hrvatske politikom obvezne rezerve utječe na reguliranje količine novca u optjecaju tako, da *povišenjem stope obvezne rezerve smanjuje novčanu masu i kreditne potencijale banaka, a snižavanjem stope obvezne rezerve povećava novčanu masu i*

1 Uredba o Narodnoj banci Hrvatske, članak 4, Narodne novine br. 71, Zagreb 1991, str. 2188

2 Katunarić, A.: Banka — principi i praksa bankovnog poslovanja, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Izdavačko-instruktivni biro, Zagreb 1982, str. 180.

3 Odluka o ciljevima i zadacima monetarne politike u 1992. godini, Narodne novine br. 73, Zagreb 1991, str. 2245.

4 Kujavić, B.: Depozitni novac. Poduzeće-banka. Zagreb 3, 1971, 7, str. 19-31.

5 Kujavić, B.: Kreditni potencijal i multiplikacija depozita. Poduzeće-banka. Zagreb 2, 1970, 9, str. 22-27.

6 Odluka o obveznoj rezervi banaka kod Narodne banke Hrvatske, Narodne novine br. 61/91, 9/92, 35/92, Zagreb.

Odluka o načinu i uvjetima korištenja obvezne rezerve banaka za održavanje njihove dnevne likvidnosti, Narodne novine br. 73, Zagreb 1991, str. 2254.

kreditne potencijale banaka. Obvezna rezerva je, za sada, najučinkovitiji instrument monetarno-kreditne politike u našim uvjetima, a slaba strana joj je što linearnom primjenom na sve banke destimulira mobilizaciju depozita u bankama.

2.1.2. Politika otvorenog tržišta

U okviru politike otvorenog tržišta Narodna banka Hrvatske kupuje i prodaje vrijednosne papire, odnosno izdaje i povlači blagajničke zapise i prodaje i kupuje domaće, odnosno inozemne prenosive kratkoročne vrijednosne papire.⁷

Mehanizam politike otvorenog tržišta, kao instrumenta reguliranja količine novca u optjecaju je jednostavan: *prodavanjem vrijednosnica Narodna banka Hrvatske smanjuje novčanu masu, a kupovanjem vrijednosnica povećava novčanu masu i kreditne potencijale banaka.*

Ovaj instrument monetarno-kreditne politike Narodna banka Hrvatske koristi najviše izdajući i povlačeći blagajničke zapise, a njegovo značenje je u razvijanju tržišta vrijednosnih papira, kao obveznog dijela svakog razvijenog financijskog i gospodarskog sustava.

2.1.3. Politika eskontne stope

Narodna banka Hrvatske određuje eskontnu stopu i kamatne stope i stope naknada. Na plasmane iz primarne emisije i na sva druga potraživanja Narodna banka Hrvatske obračunava i naplaćuje kamate po eskontnoj stopi, a na plasmane za održavanje dnevne likvidnosti, nenamjenski korištene kredite i druga potraživanja od banaka po kamatnim stopama od 15% do 90% višim od eskontne stope.⁸

Politikom eskontne stope Narodna banka Hrvatske određuje početnu razinu kamata na bankovne kredite, brine o politici realno pozitivne kamatne stope i vodi politiku tzv. jeftinog ili skupnog kredita. Niske kamatne stope potiču zaduživanje i rezultiraju ekspanzijom kredita i novčane mase, a visoke kamatne stope destimuliraju zaduživanje i rezultiraju kontrakcijom novčane mase. Na osnovi ovog mehanizma Narodna banka Hrvatske *podizanjem eskontne stope utječe na smanjivanje, a snižavanjem eskontne stope na povećavanje količine novca u optjecaju.*

⁷ Odluka o izdavanju i Odluka o prodaji blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske, Narodne novine br. 73/91, 18/92, Zagreb.

⁸ Odluka o eskontnoj stopi Narodne banke Hrvatske, Narodne novine br. 73/91, 5/92, 12/92, 18/92, 33/92, 41 +92, 48/92, Zagreb.

Odluka o kamatnim stopama i stopama naknade Narodne banke Hrvatske, Narodne novine br. 73/91, 12/92, 18/92, Zagreb.

Na žalost učinkovitost politike eskontne stope u uvjetima izraženije inflacije je slaba, pa na ovaj instrument monetarno-kreditne politike treba računati u stabilnijim gospodarskim uvjetima u budućnosti.

2.1.4. Selektivna kreditna politika

Selektivna kreditna politika Narodne banke Hrvatske obuhvaća politiku kvalitativne i kvantitativne kontrole kredita. Politika kvalitativne kontrole kredita provodi se odobravanjem kratkoročnih kredita bankama na temelju domaćih i inozemnih prenosivih kratkoročnih vrijednosnih papira i odobravanjem kredita bankama s rokom vraćanja do tri mjeseca, uz zalog vrijednosnih papira i blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske. Politika kvantitativne kontrole kredita provodi se ograničavanjem opsega i dinamike porasta plasmana banaka za određeno vrijeme.⁹

Narodna banka Hrvatske određuje opće kvote i namjenske kvote za korištenje reeskontnih kredita iz primarne emisije. Iznos opće kvote Narodna banka Hrvatske utvrđuje na temelju: 1) zaloga određenih vrijednosnih papira; 2) portfelja određenih vrijednosnih papira i 3) isprava o kratkoročnim kreditima koje su banke dale krajnjim korisnicima. Iznos namjenske kvote Narodna banka Hrvatske utvrđuje na temelju selektivnih kredita i određenih isprava o kratkoročnim kreditima koje su banke odobrile krajnjim korisnicima za određene selektivne namjene i to: 1) za proizvodnju ratarskih kultura; 2) za tov stoke i uzgoj priplodnog podmlatka i 3) za sezonske zalihe i robne rezerve poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

Mehanizam primjene politike kvalitativne kontrole kredita i novčane mase omogućuje Narodnoj banci Hrvatske da *određivanjem vrsta vrijednosnica na osnovi kojih odobrava lombardne kredite i selektivnih namjena koje reeskontno kreditira utječe na veću ili manju količinu kredita iz primarne emisije i povećanje ili smanjenje novčane mase.* Selektivna kreditna politika se intenzivno primjenjuje u monetarno-kreditnoj politici Narodne banke Hrvatske i učinkovita je zbog stroge namjenske kontrole kredita.

2.2. ODRŽAVANJE LIKVIDNOSTI BANAKA I DRUGIH FINACIJSKIH ORGANIZACIJA

Narodna banka Hrvatske brine o održavanju likvidnosti bankovnog sustava, zbog čega je ovlaštena:

⁹ Odluka o načinu i uvjetima utvrđivanja kvota za odobravanje reeskontnih i relombardnih kredita bankama, Narodne novine br. 64/91, 73/91, 41/92, 48/92, Zagreb.

Odluka o načinu i uvjetima korištenja kredita iz primarne emisije u 1992. godini, Narodne novine br. 73/91, 18/92, 41/92, 48/92, Zagreb.

1) propisivati visinu; uvjete i način održavanja minimalne likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija;¹⁰ 2) propisivati obvezne okvire ročne strukture plasmana banaka i drugih financijskih organizacija; 3) propisivati način korištenja obvezne rezerve kod Narodne banke Hrvatske radi održavanja likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija; 4) propisivati visinu, rokove korištenja i vraćanja i druge uvjete za davanje bankama kratkoročnih kredita za održavanje dnevne likvidnosti na temelju određenih vrijednosnih papira;¹¹ 5) propisivati minimalne opće uvjete kreditne sposobnosti banaka i drugih financijskih organizacija;¹² 6) propisivati postupak za utvrđivanje datuma otkada je banka ili druga financijska organizacija nelikvidna; 7) utvrđivanje uvjeta za oblikovanje posebne rezerve banaka i drugih financijskih organizacija za osiguranje likvidnosti u plaćanjima po osnovi štednih uloga i tekućih računa građana.

Banka ili druga financijska organizacija nelikvidna je ako nije u roku namirila dospjele obveze u zemlji i prema inozemstvu ili je te obveze umjesto nje izvršila druga pravna osoba po osnovi garancije. Nelikvidna banka ne može obavljati plaćanje sa svojeg žiro-računa, niti može odobravati kredite i izdavati garancije. Nelikvidna banka može obavljati plaćanje samo po osnovi štednih uloga i tekućih računa građana u domaćoj valuti i deviznih štednih uloga i deviznih računa građana.¹³

2.3. ODRŽAVANJE LIKVIDNOSTI U PLAĆANJIMA PREMA INOZEMSTVU

U okviru ove funkcije Narodna banka Hrvatske samostalno donosi odluke i propisuje mjere radi održavanja likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu: 1) kupuje i prodaje devize na deviznom tržištu i obavlja druge poslove određene zakonom; 2) rukuje stalnim i tekućim deviznim rezervama Republike Hrvatske, osim dijela tekućih deviznih rezervi kojim rukuju ovlaštene banke; 3) otvara račune u inozemstvu; 4) propisuje obvezu ovlaštenih banaka da drže određeni iznos u devizama ili likvidnim deviznim plas-

manima kao minimalnu rezervu za održavanje likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu; 5) može prodavati i kupovati valutu Republike Hrvatske u inozemstvu; 6) utvrđuje mjere za ostvarivanje opsega i strukture zaključivanja i korištenja inozemnih kredita, te prati i kontrolira zasnivanje kreditnih odnosa s inozemstvom; 7) osigurava provedbu platnih i financijskih ugovora s inozemstvom; 8) može se zaduživati u inozemstvu u svoje ime i za svoj račun za održavanje likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu, s tim da je uzimanje kredita u inozemstvu s rokom vraćanja dužim od jedne godine i kredita za račun Republike Hrvatske moguće samo na temelju zakona.¹⁴

2.4. IZDAVANJE NOVČANICA I KOVANOG NOVCA

Narodna banka Hrvatske izdaje novčanice i kovani novac, koji glasi na novčanu jedinicu Republike Hrvatske.

Novčana jedinica Republike Hrvatske i zakonsko sredstvo plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske je "HRVATSKA KRUNA", koja se dijeli na sto "BANICA". Privremeno sredstvo plaćanja, koje izdaje Ministarstvo financija Republike Hrvatske, do izdavanja novčanica i kovanog novca koji glase na novčanu jedinicu Republike Hrvatske je "HRVATSKI DINAR" /HRD/ uveden Odlukom Vlade Republike Hrvatske 23. prosinca 1991. godine.

Narodna banka Hrvatske: 1) utvrđuje apoene i osnovna obilježja novčanica i kovanog novca; 2) donosi odluku o puštanju u optjecaj i povlačenju iz optjecaja novčanica i kovanog novca, koji mogu izrađivati specijalizirane organizacije u Republici Hrvatskoj i inozemstvu; 3) opskrbljuje i organizira opskrbu novčanicama i kovanim novcem područje Republike Hrvatske, u pravilu preko Zavoda za platni promet; 4) određuje uz suglasnost Vlade Republike Hrvatske najniži apoen o prometu kojim se zaokružuje krajnji obračun u gotovinskom i bezgotovinskom platnom

10 Odluka o načinu održavanja minimalne likvidnosti banaka, Narodne novine br. 61/91, 10/92, Zagreb.

11 Odluka o načinu i uvjetima davanja kredita bankama za održavanje dnevne likvidnosti, Narodne novine br. 61/91, 18/92, Zagreb.

12 Kujavić, B.: Kreditna sposobnost. Poduzeće-banka. Zagreb. 21, 1989, 10, str. 22-33.

13 Odluka o načinu i uvjetima odobravanja posebnog kredita po štednim ulozima i tekućim računima građana u hrvatskim dinarima, Narodne novine br. 61/91, 41/92, 48/92, Zagreb.

Odluka o posebnom kreditu po štednim ulozima i tekućim računima građana u hrvatskim dinarima, Narodne novine br. 61/91, Zagreb.

14 Poslovanje Narodne banke Hrvatske u održavanju likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu zasnovano je, do donošenja vlastitih zakonskih propisa Republike Hrvatske, pretežito na bivšim savezним zakonima preuzetim Zakonom o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti financija, Narodne novine br. 53/91, Zagreb. To su: Zakon o deviznom poslovanju, Sl. l. SFRJ br. 66/85, 71/86, 3/88, 59/88, 82/90, i 85/90; Zakon o kreditnim poslovima s inozemstvom, Sl. l. SFRJ br. 84/90; Zakon o vanjskotgotovinskom poslovanju, Sl. l. SFRJ 63/89, i 11/91; Zakon o kreditnim odnosima s inozemstvom, Sl. l. SFRJ 66/85, 38/86, 16/89, 127/89, i 84/90; Zakon o stranim ulaganjima, Sl. l. SFRJ br. 77/88, itd.

Od novih, vlastitih, propisa Republike Hrvatske ovdje navodimo Uredbu o uvjetima i načinu održavanja likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu, Narodne novine br. 24/92, 32/92, i 38/92.

prometu i poslovnim knjigama i 5) određuje uvjete zamjene i zamjenjuje novčanice i kovani novac koji su postali neprikladni za promet.¹⁵

2.5. KONTROLA BANAKA I DRUGIH FINANCIJSKIH ORGANIZACIJA

Uz obnašanje izuzetno složenih i odgovornih poslova Narodna banka Hrvatske ima i ovlaštenja: 1) kontroliranja provedbe mjera monetarne i devizne politike i propisa kojima su uređeni devizno poslovanje i kreditni odnosi s inozemstvom, od strane banaka i drugih financijskih organizacija; 2) propisivanje pobližih uvjeta i načina obavljanja kontrole, vrsta, rokova, redoslijeda i postupaka poduzimanja mjera; 3) prava uvida u poslovne knjige i ostalu dokumentaciju banaka i drugih financijskih organizacija i 4) poduzimanja mjera prema bankama i drugim financijskim organizacijama za koje utvrdi da su postupile suprotno u provedbi mjera monetarne i devizne politike i propisa kojima su uređeni devizno poslovanje i kreditni odnosi s inozemstvom.¹⁶

Narodna banka Hrvatske kontrolira ispunjavanje propisanih uvjeta za poslovanje banke i druge financijske organizacije,¹⁷ kao i njihovo poslovanje, predlaže mjere za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, a ako ocijeni da nastavljanje poslovanja banke može dalje pogoršati njezino financijsko stanje i ugroziti mogućnost njezinog financijskog oporavka, može donijeti rješenje kojim se privremeno obustavljaju svi oblici poslovanja banke, osim isplata po štednim ulozima i tekućim računima i deviznim računima građana.¹⁸

15 Odluka o uvođenju hrvatskog dinara kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske, Narodne novine br. 71/91, 72/91, 19/92, Zagreb.

Rješenje o apoenima, obliku i temeljnim obilježjima hrvatskog dinara, Narodne novine br. 71/91, Zagreb.

Odluka o utvrđivanju tečaja hrvatskog dinara prema stranim valutama, Narodne novine br. 73/91, 12/92, Zagreb.

Odluka o zamjeni pohabanih i oštećenih novčanica hrvatskog dinara, Narodne novine br. 35/92, Zagreb.

Rješenje o stavljanju u optjecaj novčanice od 5.000 HRD, Narodne novine br. 45/92, Zagreb.

Rješenje o obliku i temeljnim obilježjima novčanica od 5.000 i 2.000 HRD, Narodne novine br. 45/92, Zagreb.

Odluka o unošenju i iznošenju hrvatskog dinara, Narodne novine br. 55/91, Zagreb.

Uredba o mjerama zaštite Republike Hrvatske od moguće zloupotrebe dinara, Narodne novine br. 53A/91, Zagreb.

16 Zakon o deviznom inspektoratu, Narodne novine br. 33/92, Zagreb.

17 Odluka o utvrđivanju visine minimalnog iznosa osnivačkog fonda banke u osnivanju, Narodne novine br. 73/91, 5/92, 12/92, 33/92, 41/92, 48/92, Zagreb.

18 Odluka o načinu i uvjetima odobravanja posebnog kredita po štednim ulozima i tekućim računima građana u dinarima, Narodne novine br. 61/91, 41/92, 48/92, Zagreb.

Odluka o posebnom kreditu po štednim ulozima i tekućim računima građana u hrvatskim dinarima, Narodne novine br. 61/91, Zagreb.

Najnovija najava reorganizacije Službe društvenog knjigovodstva i osnivanja Zavoda za platni promet pod funkcionalnom kontrolom Narodne banke Hrvatske, znatno će proširiti kontrolne funkcije Narodne banke Hrvatske u financijskom sustavu i unutrašnjem platnom prometu Republike Hrvatske.

2.6. OSTALI POSLOVI NARODNE BANKE HRVATSKE

Od ostalih poslova Narodne banke Hrvatske najznačajnije su sljedeće tri skupine: 1) poslovi informacijskog sustava; 2) poslovi za Republiku Hrvatsku i 3) promet zlata i drugih plemenitih kovina.

Narodna banka Hrvatske propisuje način i opseg usklađenog evidentiranja, prikupljanja, obrade, iskazivanja i prijenosa podataka i informacija iz Narodne banke Hrvatske, banaka i drugih financijskih organizacija, što se odnose na: 1) monetarna i kreditna kretanja i 2) na područje ekonomskih odnosa s inozemstvom.

Narodna banka Hrvatske: 1) u svojim depozitima drži sredstva proračuna Republike Hrvatske, na kojima plaća kamate; 2) po potrebi Republici Hrvatskoj odobrava samo kratkoročne kredite radi premošćivanja vremenske neusklađenosti između pritjecanja prihoda i izvršavanja rashoda do kraja tekuće proračunske godine najviše do 5% od proračuna Republike Hrvatske i 3) obavlja za račun Republike Hrvatske sve poslove u svezi s uzimanjem i otplatom zajmova Republike Hrvatske u inozemstvu.

Narodna banka Hrvatske može kupovati i prodavati, izvoziti i iznositi i uvoziti i unositi zlato i druge plemenite metale u kovanome i neprerađenom obliku i utvrđivati tarifu po kojoj naplaćuje naknade za svoje usluge.

3. ORGANIZACIJA I ORGANI NARODNE BANKE HRVATSKE

Narodna banka Hrvatske ima svojstvo pravne osobe, satut koji donosi Savjet Banke i pečat koji sadrži ime Banke i grb Republike Hrvatske. Sjedište Narodne banke Hrvatske je u Zagrebu.

Organi Narodne banke Hrvatske jesu: Savjet Narodne banke Hrvatske i guverner Narodne banke Hrvatske.

Savjet Narodne banke Hrvatske čine: guverner Narodne banke Hrvatske, njegov zamjenik, tri viceguvernera i šest članova, koje na šest godina imenuje Sabor Republike Hrvatske iz redova nezavisnih stručnjaka uz uvjet da nisu ugovorno vezani ili zaposleni

u institucijama koje kontrolira Narodna banka Hrvatske.

Savjet Narodne banke Hrvatske u upravljanju poslovima Narodne banke Hrvatske: 1) utvrđuje monetarnu i deviznu politiku; 2) donosi financijski plan i završni račun Narodne banke Hrvatske; 3) donosi Statut Narodne banke Hrvatske; 4) utvrđuje mjere za provedbu monetarne i devizne politike; 5) utvrđuje osnove i visinu obvezne rezerve banaka i drugih financijskih organizacija te utvrđuje način, uvjete i rokove za obračun i izdavanje obvezne rezerve; 6) utvrđuje način i uvjete korištenja obvezne rezerve za održavanje dnevne likvidnosti te naknade za manje izdvojenu obveznu rezervu; 7) odlučuje o izdavanju blagajničkih zapisa Narodne banke Hrvatske; 8) utvrđuje visinu, rokove korištenja i vraćanja te druge uvjete za davanje kratkoročnih kredita bankama; 9) utvrđuje kamatne stope Narodne banke Hrvatske; 10) odlučuje o ograničavanju opsega i dinamike porasta plasmana banaka i drugih financijskih organizacija; 11) propisuje obveze banaka i drugih financijskih organizacija u pogledu održavanja minimalne likvidnosti, održavanja strukture plasmana po rokovima dospjeća u određenim okvirima i usklađivanju rokova plasmana sa strukturom izvora sredstava po njihovoj ročnosti; 12) utvrđuje obveze banaka i drugih financijskih organizacija da drže posebnu rezervu radi osiguranja likvidnosti plaćanja po štednim ulozima građana i obveze osiguranja ovih uloga kod osiguravajućih organizacija; 13) propisuje minimalne uvjete kreditne sposobnosti kojima moraju udovoljavati banke i druge financijske organizacije; 14) propisuje obveze ovlaštenih banaka da drže određeni iznos u devizama ili drugim deviznim likvidnim plasmanima kao minimalnu rezervu za održavanje likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu; 15) odlučuje o izdavanju novih apena novčanica i kovanog novca, zaokruživanju krajnjih obračuna u gotovinskom i bezgotovinskom platnom prometu i o puštanju u optjecaj i povlačenju iz optjecaja novčanica i kovanog novca; 16) donosi propise o funkcioniranju i razvoju informacijskog sustava Narodne banke Hrvatske; 17) odlučuje o načinu i uvjetima kupnje i prodaje zlata u inozemstvu i drugih plemenitih kovina, te o izvozu i iznošenju monetarnog zlata; 18) utvrđuje tarifu po kojoj se naplaćuju naknade za usluge što ih obavlja Narodna banka Hrvatske; 19) propisuje pobliže uvjete i način obavljanja kontrole, vrste, rokove, redoslijed i postupak poduzimanja mjera prema bankama i drugih financijskim organizacijama; 20) odlučuje o izdavanju odnosno povlačenju dozvole za osnivanje banke; 21) odlučuje o pokretanju postupka za ocjenu mogućnosti i ekonomske opravdanosti

sanacije i restrukturiranja banke i predlaže Vladi Republike Hrvatske donošenje odluke o sanaciji i restrukturiranju banke; 22) odlučuje o prigovoru banke protiv rješenja o pokretanju postupka za utvrđivanje uvjeta za otvaranje postupka stečaja nad bankom; 23) propisuje minimum ospega, oblika i sadržaja programa ekonomsko-financijske revizije i izvještaja o ekonomsko-financijskoj reviziji za banke i druge financijske organizacije; 24) utvrđuje izvješće o provedbi monetarne i devizne politike u Republici Hrvatskoj; 25) utvrđuje koji se plasmani banaka i drugih financijskih organizacija smatraju rizičnim te stupanj rizičnosti tih plasmana i 26) odlučuje o svim drugim pitanjima koja su Uredbom o Narodnoj banci Hrvatske i zakonom stavljeni u nadležnost Narodne banke Hrvatske, osim u slučajevima kad je za odlučivanje ovlašten guverner Narodne banke Hrvatske.

Savjet Narodne banke Hrvatske odlučuje sa sjednicama dvotrećinskom većinom svih članova i donosi propise i odluke te odlučuje o drugim pitanjima utvrđenim Statutom Narodne banke Hrvatske. Za provođenje odluka Savjeta Narodne banke Hrvatske odgovoran je guverner Narodne banke Hrvatske. Ako Savjet Narodne banke Hrvatske ne postigne suglasnost u odlučivanju, a guverner ocijeni da to može ugroziti provedbu zadataka Narodne banke Hrvatske, guverner privremeno donosi odluku o kojoj nije postignuta suglasnost i o tome izvješćuje Sabor Republike Hrvatske, koji donosi konačnu odluku.

Guverner Narodne banke Hrvatske je predsjednik Savjeta Narodne banke Hrvatske, kojega u odsutnosti zamjenjuje zamjenik guvernera. Guvernera Narodne banke Hrvatske imenuje i razrješuje dužnosti Sabor Republike Hrvatske na šest godina. Guverner Narodne banke Hrvatske rukovodi poslovanjem Narodne banke Hrvatske, organizira njezin rad i predstavlja Narodnu banku Hrvatske. On donosi odluke i druge opće akte iz oblasti poslovanja Narodne banke Hrvatske iz svoje nadležnosti o čemu na prvoj idućoj sjednici izvješćuje Savjet Narodne banke Hrvatske. Guverner Narodne banke Hrvatske je ovlašten donositi upute za jedinstvenu primjenu propisa i odluka Savjeta Narodne banke Hrvatske.

4. PRIHODI, RASHODI I FONDOVI NARODNE BANKE HRVATSKE

Svojim poslovanjem Narodna banka Hrvatske ostvaruje prihode i rashode, a iz dijela viška prihoda formira i fondove.

Nardna banka Hrvatske ostvaruje prihode: 1) od kamata i drugih prihoda na sredstva deponirana u

inozemstvu; 2) od kamata na kredite, što ih neposredno daje; 3) od ostatka realiziranih pozitivnih tečajnih razlika, po pokriću realiziranih negativnih tečajnih razlika; 4) od naknada za obavljanje usluga; 5) od kupnje i prodaje vrijednosnih papira; 6) od kamata na kredite i druge plasmane iz primarne emisije koji se daju bankama i drugim korisnicima; 7) iz prihoda po posebnim zakonima i 8) od ostalih prihoda što ih ostvaruje svojim poslovanjem.

Iz ostvarenih prihoda Narodne banke Hrvatske podmiruju se: 1) kamate i drugi troškovi po inozemnim kreditima; 2) kamate na sredstva koja se drže kod Narodne banke Hrvatske; 3) kamate i drugi troškovi po vrijednosnim papirima; 4) troškovi po deviznovalutnim poslovima; 5) nepokrivene realizirane negativne tečajne razlike nakon pokrića iz realiziranih pozitivnih tečajnih razlika; 6) rashodi po posebnim zakonima; 7) troškovi izrade novčanica i kovanog novca; 8) materijalni troškovi i troškovi amortizacije; 9) plaće zaposlenih u Narodnoj banci Hrvatske i 10) ostali troškovi što ih Narodna banka Hrvatske ima u svojem poslovanju.

Iz ostvarenih prihoda Narodne banke Hrvatske osiguravaju se sredstva za: 1) poslovni fond; 2) fond posebne rezerve i 3) fond sredstava za zajedničku potrošnju zaposlenih u Narodnoj banci Hrvatske.

U formiranju i upotrebi prihoda, odnosno pokrivanju rashoda Narodne banke Hrvatske postoje tri specifičnosti, koje proizlaze iz njezinog položaja u bankovnom sustavu. To su: 1) ostatak realiziranih pozitivnih tečajnih razlika prenosi se u fond posebne rezerve Narodne banke Hrvatske na poseban podračun i može se koristiti samo za pokriće nepokrivenih realiziranih negativnih tečajnih razlika; 2) rashodi po posebnim zakonima izvršavaju se samo u visini ostvarenih prihoda po posebnim zakonima i 3) višak prihoda nad rashodima Narodne banke Hrvatske jest prihod državnog proračuna Republike Hrvatske, a višak rashoda nad prihodima Narodne banke Hrvatske pokriva se iz fonda posebne rezerve, a ako sredstva ovoga fonda nisu dovoljna višak rashoda pokriva se iz sredstava državnog proračuna Republike Hrvatske.

Savjet Narodne banke Hrvatske donosi financijski plan za tekuću i završi račun za prethodnu godinu, a potvrđuje ih Sabor Republike Hrvatske. Do donošenja financijskog plana Narodne banke Hrvatske Savjet Narodne banke Hrvatske donosi odluku o privremenom financiranju Narodne banke Hrvatske.

Iz sredstava poslovnog fonda pribavljaju se stvari i prava koji čine osnovna sredstva Narodne banke

Hrvatske, a odluke o korištenju sredstava poslovnog fonda donosi guverner Narodne banke Hrvatske.

Fond posebne rezerve koristi se za pokriće rizika nastalih u poslovanju Narodne banke Hrvatske, kao i za pokriće manjka prihoda u odnosu na ostvarene rashode, a odluke o upotrebi sredstava fonda posebne rezerve donosi Savjet Narodne banke Hrvatske.

Rad Narodne banke Hrvatske, zbog njezinih odgovornih i specifičnih funkcija, poslova i zadataka nadzire Sabor Republike Hrvatske na osnovi posebno utvrđenog akta o načinu nadzora nad radom Narodne banke Hrvatske.

Narodna banka Hrvatske ne jamči za štedne uloge građana kod banaka i drugih financijskih organizacija, nego će to biti određeno posebnim zakonom.¹⁹

5. ZAKLJUČAK

Stvaranjem samostalne i suverene države Republike Hrvatske provedeno je i njezino monetarno osamostaljenje, koje je realizirano 23. prosinca 1991. godine osnivanjem samostalne centralne banke Narodne banke Hrvatske i uvođenjem privremenog sredstva plaćanja hrvatskog dinara u Republici Hrvatskoj, dok se na uvede hrvatska kruna, kao zakonsko sredstvo plaćanja na području Republike Hrvatske.

Narodna banka Hrvatske je koncipirana kao suvremena centralna banka sa specifičnim funkcijama, zadacima i poslovima, neovisna o Vladi Republike Hrvatske, čiji rad nadzire Sabor Republike Hrvatske.

Najznačajniji poslovi Narodne banke Hrvatske su: 1) reguliranje količine novca u optjecaju; 2) održavanje likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija; 3) održavanje likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu; 4) izdavanje novčanica i kovanog novca i 5) kontrola banaka i drugih financijskih organizacija.

U reguliranju količine novca u optjecaju Narodna banka Hrvatske koristi različite suvremene instrumente monetarno-kreditne politike koji se mogu svrstati u četiri osnovne skupine: 1) politika obveznih rezervi banaka; 2) politika otvorenog tržišta; 3) politika eskontne stope i 4) selektivna kreditna politika.

Narodna banka Hrvatske koristi niz specifičnih instrumenata i u održavanju likvidnosti banaka i drugih financijskih organizacija, u održavanju likvidnosti u plaćanjima prema inozemstvu, u kontroli banaka i drugih financijskih organizacija, ima isključivo pravo

¹⁹ Uredba o pretvaranju deviznih depozita građana kao banaka u javni dug Republike Hrvatske, Narodne novine br. 71/91, 3/92, i 12/92, Zagreb.

izdavanja novčanica i kovanog novca, pravo obavljanja prometa zlata i plemenitih kovina, a obavlja i neke posebne poslove, kao npr. poslove informacijskog sustava i poslove za Republiku Hrvatsku.

Poslovima Narodne banke Hrvatske upravlja Savjet Narodne banke Hrvatske, ustrojen kao izuzetno stručan, neovisan i samostalan organ sa širokim ovlaštenjima u obnašanju odgovornih i složenih funkcija, zadataka i poslova Narodne banke Hrvatske.

Za nepunih devet mjeseci Savjet Narodne banke Hrvatske i guverner Narodne banke Hrvatske donijeli su nekoliko desetina odluka i rješenja, čime su postavili i utvrdili temelje monetarnog suvereniteta Republike

Hrvatske, kako bi se u budućnosti mogla voditi učinkovita politika zdravog novca po europskim standardima.

Buduće aktivnosti Narodne banke Hrvatske bit će usmjerene na stabiliziranje tečaja hrvatskog dinara, uključivanje Republike Hrvatske u Međunarodni monetarni fond, uvođenje hrvatske krune, izgradnju konzistentnog sustava bankarske i platno-bilančne statistike, sanaciju bankovnog sustava, upravljanje državnim vrijednosnim papirima i organizaciju tržišta novca, kako bi učinkovito obnašala odgovorne i složene funkcije centralne banke, kao banke banaka u gospodarskom i bankovnom sustavu Republike Hrvatske.

LITERATURA

1. *Katunarić, A.*: Banka — principi i praksa bankovnog poslovanja, III. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Izdavačko-instruktivni biro, Zagreb 1982.
2. *Kujavić, B.*: Depozitni novac, Poduzeće-banka. Zagreb. 3, 1971, 7, str. 19-31.k
3. *Kujavić, B.*: Kreditna sposobnost. Poduzeće-banka. Zagreb. 21, 1989, 10, str. 22-33.
4. *Kujavić, B.*: Kreditni potencijal i multiplikacija depozita. Poduzeće-banka. Zagreb 2, 1970, 9, str. 22-27.
5. *Titmeyer, H.*: The Role on an Independent Central Bank in Europe, Bank for International Settlements, Basel, Review No. 228, 1990.
6. *Toniolo, G.*: Central Banks— Independence In Historical Perspektive, Walter de Gruyter, New York 1988.
7. *** Central Banking Issues in Emerging Market-Oriented Economies, A Symposium Sponsored By The Federal Reserve Bank of Kansas City 1990.
8. *** Odluka o ciljevima i zadacima monetarne politike u 1992. godini, Narodne novine br. 73, Zagreb 1991.
9. *** Uredba o Narodnoj banci Hrvatske, Narodne novine br. 71, Zagreb 1991.

Bosko Kujavic, Ph. D., Osijek-Koteks, Osijek

FUNCTIONS, TASKS, AND WORK OF NATIONAL BANK OF CROATIA

Summary

Monetary independence of the Republic of Croatia was carried out at the end of December, 1991 by establishing the central bank and introducing the proper money of the Republic of Croatia. The National Bank of Croatia is made up as the contemporary, independent bank of the banks with specific exceptionally complex and liable functions, tasks, and work, and the most significant are: to manage the policy of sound money, keeping payment liquidity in this country and abroad, and issue of bank notes and coins. Due to the specific status, the functions and position of the central bank in the bank system of the Republic of Croatia, this work systematically exposes functions, tasks, and work as the instruments of the monetary and credit policy, foreign currency, and the other ones to which the National Bank carries out its functions and supports the economic policy of the Republic of Croatia.